Oma tegevust heliloojana algas T. õige varakult, avaldades oma laule esiti K. A. Hermann'i »Laulu ja mängu lehes« (esimene ta lauludest »Kuldne«, loodud M. J. Eisen'i sõnadele, ilmus a. 1888) ja hiljemini ka »Postimehe« muusika-lisalehes. Tema hilisema ajajärgu looming ilmus trükis enamalt jaolt a. 1922 ja järgnevail aa., osalt eriväljaandeina (soololaulud ja 3 vihku meeskoori laule), osalt segakogudes, nimelt Tall. E. Meestelaulu Seltsi ja Eesti Lauljate Liidu väljaandeis. — Ka on T.-l teeneid muusikategelasena üldse. Ta oli a. 1921 Eesti Lauljate Liidu asutajaid ja a. 1922, mil liit tegevusse astus, selle esimene esimees. Ühes K. A. Hermann'i ja J. Kappel'iga oli ta üldjuhiks V (1894) ja VI (1896) Eesti üldlaulupeol.

Keila kirikuõp. saadud andmed; Looming 1924, lk. 205 (L. Neuman); Post. 1927, nr. 105—106 (Miina Hermann); Vaba Maa 1927, nr. 91 (A. Kasemets); E. L. L. Muusikaleht 1927, nr. 4 5 (*idem*); Pvl. 1927, nr. 106. *J. A.*; *T.*

TÕNISSON, Aleksander, riigikaitse tegelane, sünd. 5. IV 1875 Tartumaal Härjanurme v. taluperemehe pojana, õppis Eesti Aleksandri linnakoolis Põltsamaal, astus a. 1896 vabatahtlikuna Vene sõjaväkke, lõpetas a. 1899 Vilno junkrukooli ja teenis siis ohvitserina jalaväes, võttes aa. 1905—06 rooduülemana osa Vene-Jaapani sõjast. Ülendatud a. 1911 kapteniks, võttis T. osa ilmasõjast pataljoni ülemana ja polguülema abina, tõustes a. 1916 polkovnikuks. Peale Vene 1917. a. revolutsiooni puhkemist kutsuti ta Eesti rahvuslikkude väeosade organiseerimiseks Peterburis asutatud komitee poolt Eestisse ja formeeris kevadsuvel 1917 Rakveres 1. Eesti jalaväepolgu, millega osa võttis sõjategevusest Riia rindel. S a. sügisel, mil käimas oli Saare- ja Muhumaa okupeerimine Saksa vägede poolt, sai 1. Eesti polk ülesande kaitsta Muhumaad Saksa dessandi vastu ja hiljemini — asuda rannakaitsele Haapsalu piirkonnas. Okt. alul määrati T. kõigi selles piirkonnas asuvate vägede juhatajaks ja dets. alul Eesti diviisi brigaadiülemaks. Olnud juba 1. Eesti polgu formeerimisest alates teravas vastolus kohaliku enamlise vooluga, vangistati T. nov. lõpul Tartus enamlaste poolt ühes mitme teise Eesti tegelasega, vabastati küll peatselt organisatsioonide ja 1. Eesti polgu nõudmisel, võeti aga varssi teiskordselt vangi ja saadeti Petrogradi. Teel sinna mõisteti ta surma, kuid pääses otsuse täideviimisest, vabanes Bresti rahulepingu põhjal vangistusest ja ilmus tagasi Eestisse. Siin toimis ta Eesti Ajutise Valitsuse poolt kindralmajoriks ülendatuna jälle Eesti diviisi brigaadiülema kohal kuni Eesti väeosade laialisaatmiseni Saksa okupatsioonivõimude poolt aprillis 1918. S. a. suvel varjas T. end teda Saksa okupatsioonivõimude poolt ähvardava vangistuse eest esialgu kodumaal ja põgenes hiljemini Soome, kust tagasi tuli Eesti Ajutise Valitsuse võimule pääsemisel 14. XI 1918. Ta määrati 21. nov. I diviisi ülemaks, mis ametis oli kogu Vabadussõja kestes, formeerides sõja alul diviisi äärmiselt rasketes oludes ja kaitstes ühtlasi Viru rinnet pealetungivate Nõukogude-Vene vägede vastu. Kui dets. 1919 Narva all olid käimas otsustavad võitlused, määrati T. Viru rinde ülemaks ja tema juhatusel likvideeriti vastase ägedad pealetungid. Eriliste raskustega tuli T.-il samal ajal võidelda Loode armee taganemise ja kõhutüüfuse levimise tagajärjel tekkinud olukorris. — Juulist okt. 1920 oli T. sõjaministriks J. Tõnisson'i (vt.) II kabinetis, asus 1920. a. lõpul uuesti I diviisi ülema kohale ja määrati juulis 1921 III diviisi ülemaks. Sel kohal toimis ta sügiseni 1928, mil ta ümber paigutati uuesti I diviisi ülemaks.

Isikl. ja Sõjaministeeriumist saadud andmed. — Vt.: J. Soots, Eesti Vabadussõda 1918—20 (1925); A. Vaga, Viru väerind vabadussõjas I (1923); Mälestused iseseisvuse võitluspäivilt I (1927). *T.*

TÕNISSON, Georg (pseud. **Gori**), kunstnik-karrikaturist, sünd. 8. II 1894 Pärnus kojamehe pojana, õppis 2 a. kohalikus gümnaasiumis ja lõpetas selle järel sealsamas linnakooli. Tundes õige vara huvi kunsti vastu, õppis ta juba koolipõlves joonistamist R. Lepiku juures, jätkates stuudiumi ka mõnd aega peale kooli lõpetamist. Samal ajal algas ta ühtlasi kaastöö tegemist ajalehtedele nii sõnas kui pildis, asus siis 1913. a. Tallinna, kus oli ligi 2 aastat tegev ajalehtede juures, ehkki vähese eduga. Jaan. 1915 mobiliseeriti T. vene sõjaväkke ja saadeti varssi rindele, kus ta s a. mais langes vangi sakslaste kätte. Vabanenud vangist 1918. a. lõpul, asus T. Tallinna, töötas alguses karrikaturistina mitme väljaande juures, astus siis 1920. a. »Vaba Maa« toimetusse, kus on tegev tänini (1929), avaldades päev-päevalt selles lehes karrikatuure politiliste, ühiskondlikkude ja kultuuriliste päevasündmuste kohta ning tõustes lühikese ajaga üheks populaarsemaks karrikaturistiks Eestis; ühtlasi omab ta ka tunnustust välismaal kaastööga, eriti rootsi ajalehtedele. T.-i karrikatuure iseloomustab peen kunstiline joonistus ning leidlikkus ja tabavus aine ja tüüpide käsitlusel koos terava huumori ja paiguti piitsutava satiiriga; sealjuures ei kordu ta pea kunagi, vaid on ikka värske ja huvitav. Karrikatuuri kõrval on T. teotsenud ka maalijana, andes mõned tähelepandavad impressionistlikud, osalt stiliseeritud maastikud. — Iseseisva teosena on T.-ilt ilmunud karrika-